

ДІАЛОГ-РОЗПИТУВАННЯ ЩОДО СИСТЕМИ ТРАВЛЕННЯ: НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО ЗАНЯТТЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Таможська І. В.

ВСТУП

Слушною є думка І. Дроздової щодо орієнтації вищої освіти на всебічний розвиток студентів, зміцнення їхніх мовленнєвих навичок та вдосконалення вмінь правильно й виразно передавати свої думки, посилення зв'язку змісту навчання студентів із їхньою майбутньою професійною діяльністю, що є основою для навчального процесу з різних спеціальностей¹.

Навчальною програмою дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» (українська) передбачено вивчення теми «Діалог-розпитування щодо системи травлення» студентами спеціальності 222 «Медицина» (галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»). Визначено мету заняття: вивчення активної лексики теми; удосконалення й розвиток умінь діалогічного мовлення та продукування монологічного висловлювання в навчально-професійній сфері; розвиток пізнавальної активності; орієнтація на соціально-професійні моральні цінності (виконання на належному рівні професійних обов'язків, дотримання законодавчих норм); виховання толерантного ставлення до інших людей.

Репрезентуємо авторську систему вправ, що є дидактичним засобом для інтенсифікованого формування зазначених умінь, що допоможе систематизувати, поглибити й перевірити набуті знання в процесі вивчення теми. Виконуючи завдання, «студенти здійснюють свідомий вибір мовних засобів відповідно до комунікативної ситуації, пов'язаної з професійною діяльністю, засвоюють спосіб висловлення думки в реальній комунікаційній ситуації, а отже, ситуативно-тематична обумовленість висловлювання має методичну

¹ Дроздова І. П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ : монографія. Харків : ХНАМГ, 2010. 320 с.

ефективність. Дидактичний матеріал відповідає навчальній меті заняття, відтворює предметний та соціальний контексти професійної діяльності» (І. Таможська)². До вправ подається інструкція, рекомендації, схеми / алгоритми / «термінологічні хмари слів», комунікативні зразки, у яких реалізовано лексичний та граматичний матеріал, а також дидактичний тематичний матеріал (система травлення, захворювання органів травлення, симптоми захворювань органів травлення, симптоми гострих отруєнь із ураженням шлунково-кишкового тракту, медичні препарати для лікування захворювання органів травлення, профілактика гострих кишкових інфекцій, правильне харчування, домедична допомога постраждалим при підозрі на гостре отруєння), що орієнтований на реальні комунікативні потреби іноземних студентів-медиків. Під час проведення заняття встановлюється кореляція між теоретичним базисом і практичним застосуванням набутих знань, умінь і навичок за допомогою пошуково-дослідної інтерактивної роботи в процесі виконання системи вправ.

1. Педагогічні засади створення системи вправ із української мови за професійним спрямуванням

У контексті нашого дослідження доцільно розглянути дефініції таких понять, як «вправа», «система вправ», «система вправ із української мови».

У словниках визначення поняття «вправа» викладено в таких редакціях: «це повторне виконання дії з метою її засвоєння, при цьому важлива функція полягає в забезпеченні усвідомлення й закріплення навчального матеріалу»³; представляють цілеспрямовані, взаємопов'язані дії, що пропонують для виконання в порядку нарощування мовних та операційних труднощів із урахуванням послідовності становлення мовних навичок і вмінь, характеру реально існуючих актів мови. Ефективність вправ залежить від методики їх організації та проведення⁴. І. Бердихіна так формулює зміст поняття «вправа»: це структурна одиниця методичної організації навчального матеріалу, що функціонує в

² Таможська І. В. Формування навичок і прийомів мислення. Види, форми, прийоми розумової діяльності. Основні закони риторики : навчально-методичні матеріали до теми з української мови (за професійним спрямуванням). *New horizons of philological science : collective monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2021. С. 297–324. DOI : <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-143-5-11>

³ Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ, 1997. 376 с.

⁴ Щукин А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь. М. : Астрель, 2006. 750 с.

освітньому процесі, забезпечує предметні дії з ним та формування на їхній основі розумових дій, розумової активності⁵. Вправи з української мови – це різновиди навчальної діяльності учнів / студентів, що уможливають багаторазово й варіативно застосувати здобуті знання в різних зв'язках та умовах (М. Пентилюк)⁶.

Т. Фроловою уточняється поняття «вправа» відповідно до визначеної навчальної мети, подає таке визначення: це одиниця навчання іншомовної діалогічної мовної діяльності, що передбачає прийняття й реалізацію смислового рішення в процесі аудіювання висловлення партнера й наступної за ним мовної комунікативної ситуації. Особливістю вправ є те, що «поєднуються формоване вміння, автентичний фрагмент та мовні дії діалогічного говоріння, результатом яких є створений фрагмент діалогічного дискурсу» (мікромонологи суб'єктів). Завдання вправи є задана в певних умовах колективна / індивідуальна ціль-результат комунікативно-мовленнєвої діяльності суб'єктів⁷. Змістом вправи – повторне виконання певної дії, призначення – формування навичок, кінцева мета – розвиток умінь (Л. Черноватий)⁸.

У вправі моделюється акт спілкування, мотив / мета мовної дії, що репрезентуються у сформульованому завданні, описі ситуації (умов, учасників спілкування), що є стимулом для використання відпрацьовуваних мовних конструкцій (Е. Сосенко)⁹. Вправа повинна мати чітку структуру: 1) навчальна мета; 2) завдання, що спрямовані на продукування власних мовних і мовленнєвих зразків; 3) рекомендації та схеми до виконання завдання; 3) дидактичний матеріал, що відповідає навчальній меті, сприяє вирішенню

⁵ Бредихина И. А. Методика преподавания иностранных языков : обучение основным видам речевой деятельности : учебное пособие. Екатеринбург, 2018. 104 с.

⁶ Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах : модульний курс : посібник для студентів педагогічних університетів та інститутів / М. І. Пентилюк та ін. Київ, 2011. 366 с.

⁷ Фролова Т. П. Комплекс упражнений в обучении иноязычной диалогической речевой деятельности на основе профессионально-ориентированной информации. *Вестник Костромского государственного университета имени Н. А. Некрасова*. Кострома, 2016. № 2. Т. 22. С. 191–196.

⁸ Черноватий Л. М. Система вправ і завдань як категорія методики навчання перекладу. *Іноземні мови*. Київ, 2018. № 2. С. 19–26.

⁹ Сосенко Э. Ю. Коммуникативные подготовительные упражнения. М. : Русский язык, 1979. 136 с.

виховних завдань та розвитку видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання, письмо) (І. Таможська)¹⁰.

Методичні прийоми втілюються в конкретних вправах, що є типовими завданнями, які виникають перед суб'єктом навчання в процесі практики в іншомовній мовній діяльності (З. Гіріч)¹¹.

Виконання тренувальних вправ є важливою складовою процесу розвитку мовлення студентів під час вивчення мовного матеріалу. Мовне наповнення навчально-тренувальних вправ, як зазначає К. Стефанишин, підпорядковане комунікативному підходу до навчання, а система вправ передбачає формування та розвиток різних видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання, письмо)¹². У процесі виконання вправ закріплюються набуті знання, що сприяє досягненню кінцевої мети навчання – успішне опанування іноземними студентами мови навчання (Л. Черноватий)¹³. Ю. Остраус акцентує на діалогізації навчального процесу під час виконання тренувальних вправах завдяки тому, що організовано роботу в парах, що уможливує комунікативну діяльність усіх студентів¹⁴.

Слушною є думка Н. Авраменко: успіх навчання може гарантувати лише раціональна й методично виправдана системою вправ, що є релевантною в кожному конкретному випадку¹⁵.

С. Шатілов трактує поняття «система вправ» як оптимальний набір необхідних типів і видів вправ, що виконуються в певній послідовності, у такій кількості, що забезпечує студентам оволодіння

¹⁰ Таможська І. В. Система вправ для формування професійно-комунікативної компетентності іноземних студентів медичних спеціальностей ЗВО. *Витоки педагогічної майстерності*. Полтава, 2021. Вип. 27. С. 221–227. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.27.247119>

¹¹ Гиріч З. И. Теория и методика формирования коммуникативной компетенции иностранных тюркоязычных студентов инженерного профиля в процессе обучения русскому языку : дис. ... доктора пед. наук. Херсон, 2016. 503 с.

¹² Стефанишин К. Л. Практичне заняття як основна форма навчального процесу з дисципліни «Українська мова як іноземна» у медичних ЗВО. *Мовна комунікація : наука, культура, медицина* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Тернопіль, 4–5 червня 2020 р.). Тернопіль, 2020. С. 95–97.

¹³ Черноватий Л. М. Система вправ і завдань для навчання абзацно-фразового усного послідовного перекладу. *Нова філологія*. Запоріжжя, 2017. № 71. С. 147–154.

¹⁴ Остраус Ю. М. Педагогічні умови формування професійно-комунікативної культури майбутніх сімейних лікарів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2020. 366 с.

¹⁵ Авраменко Н. О. Підготовка майбутніх лікарів-іноземців до оволодіння професійною термінологією у медичних закладах вищої освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04, Хмельницький, 2019. 354 с.

різними видами мовної діяльності іноземною мовою в їх взаємозв'язку й реальних межах для визначених умов¹⁶.

Р. Лопатич наголошує на тому, що впровадження системи вправ на заняттях із філологічних дисциплін сприяє активізації мисленнєвої діяльності, розвитку логічного вміння, застосуванню логічних операцій¹⁷.

С. Колядко зазначає, що система вправ, спрямована на вивчення іншомовної спеціальної лексики, являє собою послідовність навчальних дій, що сприяє засвоєнню мовного матеріалу, термінологічної системи спеціальності, формуванню рецептивних, продуктивних лексико-термінологічних навичок та забезпечує формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності спеціаліста в процесі повідомлення професійних знань засобами іноземної мови¹⁸.

За твердженням Л. Суботи, створення науково обґрунтованої системи вправ для формування мовленнєвих умінь, а також для навчання різним видам мовленнєвої діяльності на основі оригінальних наукових текстів відкриває для іноземних студентів можливість подальшого застосування отриманих знань, умінь і навичок у практичній діяльності. Система вправ, що спрямована на розвиток комунікативних здібностей іноземних студентів, є дієвим засобом формування мовленнєвих навичок і умінь¹⁹.

Система вправ для формування комунікативної компетентності іноземних студентів, на думку О. Долгопол, має відповідати таким основним дидактичним вимогам: урахування рівня доуніверситетської мовної підготовки студентів; урахування знань, отриманих на заняттях з інших дисциплін; набуття комунікативних компетентностей та їх розвиток у зв'язку з усіма видами мовленнєвої діяльності; зв'язок із професійно орієнтованими дисциплінами; активізація мисленнєвої діяльності студентів (порівняння,

¹⁶ Шатилов С. Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе : учебное пособие для студентов педагогических институтов. М. : Просвещение, 1986. 223 с.

¹⁷ Лопатич Р. В. Система вправ для розвитку логічної культури на заняттях іноземної мови. *Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Кривий Ріг, 2015. Вип. 12. С. 270–277.

¹⁸ Колядко С. В. Система упражнений, направленная на овладение специальной лексикой французского языка студентами неязыковых вузов (на примере подязыка «Реклама»). *Педагогическое мастерство* : IV Международная научная конференция. Москва, 2014. Т. 2. С. 231–234.

¹⁹ Субота Л. А. Система формування комунікативної компетентності іноземних студентів фармацевтичних спеціальностей у процесі навчання української і російської мови : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02. Херсон, 2019. 496 с.

узагальнення, аналіз, синтез, абстрагування, класифікація); розвиток різних видів пам'яті; рівень навичок самостійної роботи²⁰.

Як зазначає І. Дроздова, система вправ, їх типи, використовувани на заняттях з української мови за професійним спрямуванням для студентів-нефілологів, мають відповідати певним вимогам (методу та цілям навчання, методичній організації навчального матеріалу), а також у процесі їх розробки необхідно враховувати психологічні, лінгвістичні та психолінгвістичні чинники, дидактичні та методичні принципи навчання мовлення. Вправи та завдання мають бути професійно-орієнтованими²¹.

Е. Палихата подає таке визначення: «система вправ із української мови – це сукупність певних завдань, розміщених у суворій послідовності з поступовим ускладненням, об'єднаних однією темою й призначених на закріплення та удосконалення засвоєних мовно-мовленнєвих знань, формування відповідних умінь і навичок», підкреслюючи, що кожна вправа має своє призначення залежно від етапу заняття (актуалізації опорних знань, вивчення нового матеріалу, закріплення вивченого)²².

Т. Фролова акцентує на ефективності вправ для управління формуванням умінь діалогічної мовної діяльності за умови забезпечення реалізації таких вимог: 1) чітке, лаконічне визначення комунікативної мети, орієнтовних способів її досягнення; 2) спонукання до дій, що стимулюють мовленнєву активність; 3) забезпечення вербальними та невербальними стимулами, наявність опор; 4) комунікативна спрямованість; 5) використання прийому «відмінність інформаційних потенціалів комунікантів» (ситуації спілкування визначені з урахуванням обізнаності учасників діалогічного спілкування щодо предмета комунікації); 6) зворотний зв'язок, не надто відсунутий у часі, дає бажані результати²³.

²⁰ Долгопол О. О. Формування комунікативної компетентності в іноземних студентів, які навчаються за спеціальністю «Архітектура». *Інноваційні ініціативи організації навчання іноземних здобувачів вищої освіти* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Харків, 2020. С. 45–47.

²¹ Дроздова І. П. Система вправ із розвитку професійного мовлення студентів вищих навчальних закладів нефілологічного профілю. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*. Тернопіль, 2012. № 1. С. 72–78.

²² Палихата Е. Я. Діалог в усномовленнєвому спілкуванні. *Мандрівець*. 2000. № 1. С. 71–77.

²³ Фролова Т. П. Комплекс упражнених в обучении иноязычной диалогической речевой деятельности на основе профессионально-ориентированной информации. *Вестник Костромского государственного университета имени Н. А. Некрасова*. Кострома, 2016. № 2. Т. 22. С. 191–196.

І. Дроздова визначила основні види завдань навчання діалогічному й монологічному професійному мовленню студентів-нефілологів на основі відповідним чином відібраного й упорядкованого матеріалу. Різного обсягу, змісту та психолінгвістичного плану завдання є підґрунтям для поділу вправ на групи за рівнем складності, етапністю у формуванні умінь і навичок: 1) навчити граматично та семантично правильно послуговуватися термінологічною лексикою (термінами, терміносполуками); 2) навчити правильно добирати мовні засоби відповідно до ситуації професійного спілкування; 3) автоматизувати обрану послідовність дій для наслідування (якщо йдеться про монолог), автоматизувати механізм реагування (якщо йдеться про діалог)²⁴.

Н. Березовська-Савчук, Л. Цоуфал підкреслюють, що засвоєний на достатньому рівні майбутніми фахівцями навчальний матеріал та виконана система завдань сприятиме формуванню вмінь і навичок успішної мовленнєвої діяльності в професійній діяльності (реалізація комунікативної інтенції за допомогою правильного, доцільного, вмотивованого та точного використання мовних засобів, підвищення культури мовлення особистості під час монологу, діалогу, полілогу, збагачення словникового запасу фаховою термінологічною лексикою, вибір раціональних способів досягнення поставленої мети засобами української мови)²⁵.

Л. Шеремета репрезентує систему вправ для навчання діалогічного мовлення іноземних студентів-медиків, що складається з таких етапів: 1) презентація матеріалу; 2) практика сформованих умінь і навичок; 3) творча, самостійна робота студентів у процесі діалогічного мовлення. На початковому етапі формування діалогічного мовлення доцільно використовувати умовно-мовленнєві та рецептивно-репродуктивні вправи (правильна вимова слів, читання текстів, зокрема й діалогів). На етапі практики сформованих умінь і навичок студенти виконують такі вправи: ставлять запитання й дають відповіді на них, створюють діалогічні єдності за допомогою продукування реплік-відповідей на репліки-

²⁴ Дроздова І. П. Система вправ із розвитку професійного мовлення студентів вищих навчальних закладів нефілологічного профілю. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*. Тернопіль, 2012. № 1. С. 72–78.

²⁵ Березовська-Савчук Н., Цоуфал Л. Лінгводидактичні засади формування комунікативної компетентності у процесі вивчення української мови професійного спілкування. *Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Кривий Ріг, 2019. Вип. 201. С. 157–170. DOI: <https://doi.org/10.31812/filstd.v20i0.3701>

запитання, складають діалогічні єдності за різними моделями («запитання – відповідь», «пропозиція – згода / незгода», «інформація / повідомлення – сприймання / несприймання інформації / повідомлення», «захоплення – розчарування»). Дослідниця наголошує, що в продукуванні реплік-відповідей на поставлені запитання створюється монологічний текст; відбувається зв'язок у формуванні українського діалогічного й водночас монологічного мовлення. Для третього етапу пропонує завдання на розвиток умінь складати та вести діалоги відповідно до навчально-мовленнєвих ситуацій²⁶.

Особливу увагу І. Дроздова приділяє вправам на формування навичок монологічного мовлення, що сприяють продукуванню студентами монологічного висловлення на рівні речення / на рівні висловлювання в межах частин тексту / на рівні тексту²⁷. Т. Серова, Г. Чайникова наголошують на тому, що в монологічному висловлюванні реалізується інформаційна функція, опорою для його продукування є мовленнєва діяльність професійно-орієнтованого інформативного читання. Відзначають, що вправи на розвиток умінь створювати предметний зміст спрямовані на логічне структурування зафіксованої інформації, а також на підготовку задуму монологічного висловлювання²⁸.

Погоджусьмося з твердженням О. Мисик: на формування фахової українськомовної комунікативної компетенції студентів медичних спеціальностей зорієнтовані практичні заняття на фахові теми²⁹.

Особливо цінним у процесі професійної підготовки іноземних студентів медичного факультету (англомовна форма навчання) є навчання з урахуванням їхніх потреб у вивченні української мови за професійним спрямуванням (як іноземної), обумовлених

²⁶ Шеремета Л. П. Діалогічне мовлення як елемент формування іншомовної комунікативної компетентності. *Мовна комунікація : наука, культура, медицина* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Тернопіль, 4–5 червня 2020 р.). Тернопіль, 2020. С. 97–99.

²⁷ Дроздова І. П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ : монографія. Харків : ХНАМГ, 2010. 320 с.

²⁸ Серова Т. С., Чайникова Г. Р. Система упражнень для развития лексической компетенции. *Педагогическое образование в России*. 2013. № 6. С. 91–97.

²⁹ Мисик О. А. Вивчення теми «Відділення лікарні» у закладах вищої медичної освіти : комунікативний підхід. *Інноваційні ініціативи організації навчання іноземних здобувачів вищої освіти* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Харків, 2020. С. 85–88.

особливостями майбутньої професії / спеціальності, а також опанування мовної системи й оволодіння фонетичними, лексичними та граматичними навичками на рівні, що достатній для перебування в Україні з навчальною метою.

Відповідно до логіки компетентнісного підходу нами розроблена авторська система вправ, що уможливує в межах однієї теми («Діалог-розпитування щодо системи травлення») з іноземної мови за професійним спрямуванням (української) вивчення активної медичної термінологічної лексики (підсистема 1), удосконалення, розвиток умінь діалогічного мовлення та продукування монологічного висловлювання, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю іноземних студентів-медиків (підсистема 2). Запропонована система вправ враховує комунікативні потреби майбутніх фахівців медичної галузі відповідно до професійного змісту, а також навчальної програми. У підсистемах репрезентованої системи вправ забезпечено визначення послідовності та системності виконання завдань, взаємозв'язок видів мовної діяльності (говоріння, аудіювання, читання, письмо), підґрунтям яких є навчальний матеріал, що подається відповідно до фахової тематичної траєкторії.

Створюючи діалоги / діалогічні єдності за такими моделями, як пацієнт ↔ лікар, лікар ↔ родичі пацієнта, лікар ↔ колега, майбутні фахівці усвідомлюють, що вони є стандартними, адже за комунікантами чітко закріплені певні соціальні ролі. Ситуативне моделювання відтворює реальні умови професійної діяльності фахівців галузі лікувальної справи, сприяє активному використанню одержаних тематичних фахових знань, збагаченню вокабуляру іноземних студентів медичного факультету анатомічною, клінічною та галузевою термінологією, а також формуванню мовленнєвої готовності до участі в різних комунікативних актах, активізує їхню розумову діяльність.

Підсистема вправ (1) на ідентифікацію та диференціацію лексико-термінологічних одиниць до теми заняття «Діалог-розпитування щодо системи травлення» є підготовчим етапом для виконання завдань на формування вмінь діалогічного мовлення та продукування монологічних висловлювань у навчально-професійній сфері.

Базуючись на висновках науковців (Н. Науменко³⁰, І. Бердихіна³¹), виокремимо вміння діалогічного мовлення, які іноземні студенти-медики удосконалюють / розвивають у процесі виконання запропонованих вправ на заняттях із іноземної мови за професійним спрямуванням (української): уміння реплікувати (обмінюватися репліками в діалозі / полілозі, використовувати ініціативні репліки для початку діалогу, як відповідь на репліку-реакцію для підтримання розмови, оцінювальні репліки для того, щоб стимулювати пацієнта / його родичів / колег до висловлювання, репліки з різними комунікативними функціями для швидкого реагування на повідомлення співрозмовника), уміння обирати стратегію відповідно до інтенцій співрозмовників / попри ці інтенції, уміти прогнозувати поведінку пацієнта / його родичів / колег.

2. Система вправ для вивчення активної термінологічної лексики іноземними студентами медичного факультету

Представимо *вправи на ідентифікацію та диференціацію лексико-термінологічних одиниць*.

1. Підкресліть в текстах терміни. Випишіть із термінологічного словника визначення до цих слів.

Текст 1. Пацієнти із запальними захворюваннями шлунково-кишкового тракту найчастіше звертаються до сімейного лікаря із скаргами на діарею, ректальну кровотечу, втрату маси тіла, лихоманку. Лікар аналізує анамнез, оглядає пацієнта та призначає розгорнутий клінічний аналіз крові та загальний аналіз сечі. Якщо результати аналізів погані, лікар радить пацієнтам відвідати гастроентеролога, адже він надає спеціалізовану медичну допомогу, застосовує сучасні методи дослідження, діагностики та лікування.

Текст 2. Система травлення – це сукупність органів, що беруть участь у процесах гідролізу, секреції, всмоктування, що забезпечують кінцевий результат підтримання постійного рівня поживних речовин в організмі. Це органи травного каналу (порожнина рота, глотка, стравохід, шлунок, тонка кишка, товста кишка), вздовж якого їжа переміщається й поетапно піддається

³⁰ Науменко Н. В. Особливості навчання діалогічного мовлення студентів-першокурсників нефілологічних вишів. *Наукові записки Національного університету «Острозька Академія». Серія «Філологія»*. Острог, 2018. Вип. 2 (70). С. 174–178.

³¹ Бердихіна І. А. Методика преподавания иностранных языков : обучение основным видам речевой деятельности : учебное пособие. Екатеринбург, 2018. 104 с.

обробці, та залози (слинні залози, підшлункова залоза, печінка), у яких виробляються й виділяються травні соки, що сприяють травленню.

2. Заповніть у реченнях пропуски.

Травний канал (травний тракт), травні залози, ротова порожнина, глотка, стравохід, шлунок, тонкий кишечник, товстий кишечник, пряма кишка, анальний отвір – це... – сукупність перетворень, що відбуваються в організмі з їжею. Це подрібнення, розщеплення складних речовин на простіші, які потім всмоктуються й потрапляють у кров, що транспортує їх по всьому Жування, ковтання, переміщення їжі вздовж травного каналу, виділення неперетравлених решток – це... функція. ... – відділ травного каналу, що поєднує глотку зі шлунком. Функція... забезпечує надходження в кров та лімфу води, розчинних мінеральних солей, вітамінів та простих речовин, а також розщеплення молекул білків, жирів. У... визначається смак їжі, її якість, відбувається механічна (подрібнення, перемішування) та хімічна (первинне розщеплення вуглеводів під дією травних ферментів) обробка; їжа зволожується, набуває вигляду харчової грудки. ... – рухливий м'язовий орган у ротовій порожнині людини, що допомагає захоплювати, пережовувати й ковтати їжу, визначає її смакові якості.

Довідка для студента: травлення, система травлення, організм, рухова, стравохід, всмоктування, ротова порожнина, язик.

3. Підкресліть слова, що означають симптоми гострих отруєнь із ураженням шлунково-кишкового тракту.

Виразка в порожнині ротоглотки, нудота, блювання, паралітична кишкова непрохідність, жовтяниця, біль у животі, діарея, порушення свідомості, кома, галюцинації, судоми, слабкість м'язів, зниження сухожильних рефлексів, надмірний тонус м'язів та гіперрефлексія, погіршення зору, тахікардія, кашель, затримка сечі, дзвін (шум) у вухах, кровотеча, зменшення / збільшення ваги.

4. Встановіть відповідність між термінами та дефініціями.

Інструкція до виконання завдання: 1) скласти слово з наявного набору букв (в одну «хмару слів» записані всі терміни, а в іншу – букви для візуального відтворення одного терміна) і співвіднести його з дефініцією; 2) визначити, до якої тематичної групи можна віднести термін (*тематичні групи:* ліки, органи та частини тіла людини, захворювання, симптоми захворювання, хворобливі стани, слова на позначення процесу лікування); 3) записати слова-терміни відповідно до прочитаних викладачем дефініцій (лексичний диктант).

Терміни: сальмонельоз, інфекційні хвороби, блювання, етіотропна терапія, закреп, мезим форте, печія, жовтяниця, харчування, диспепсія, печінка, ротова порожнина, гастрит, ентероколіт.

Дефініції: 1) гостре інфекційне захворювання, що вражає шлунково-кишковий тракт та інші внутрішні органи; 2) розлади здоров'я людей, що викликаються живими збудниками (вірусами, бактеріями, рикетсіями, найпростішими грибками, гельмінтами, кліщами, іншими патогенними паразитами), продуктами їх життєдіяльності (токсинами), патогенними білками (пріонами), передаються від заражених осіб здоровим, можуть масово поширюватися; 3) раптовий викид шлункового вмісту через рот унаслідок сильних спазмів м'язів живота та грудної клітки; 4) лікування, спрямоване на усунення причини виникнення захворювання; 5) порушення процесу спорожнення кишечника, що характеризується збільшенням інтервалів між актами дефекації, утрудненням акту дефекації / систематичним недостатнім випорожненням кишечника; 6) засіб, що покращує травлення; 7) печуче відчуття у верхній частині живота (за грудиною) внаслідок підвищення рівня кислотності в шлунку, що супроводжується кислим / гірким смаком у роті; 8) симптом: забарвлення в жовтий колір слизових оболонок, склери, шкіри; 9) підтримка життя й здоров'я живого організму за допомогою їжі – процес поглинання їжі живими організмами для підтримки нормального перебігу фізіологічних процесів життєдіяльності; 10) порушення роботи шлунково-кишкового тракту, що супроводжується різкими болями в животі; 11) найбільша залоза нашого організму, що має масу 1,5-2,0 кг; 12) є початковим відділом травної системи; 13) запалення слизової оболонки шлунку, що призводить до порушення процесу травлення; 14) запальний процес тонкого та товстого кишечника.

Довідка для студента. «Хмара слів» – це візуалізація текстової інформації на зображенні у вигляді зваженого списку слів / категорій.

5. Створити «термінологічні хмари слів» до тематичних груп: 1) органи травного каналу; 2) види травлення; 3) функції травної системи; 4) залози; 5) компоненти шлункового соку; 6) органічні сполуки; 7) система травлення людини; 8) симптоми захворювань органів травлення; 9) захворювання органів травлення.

Орієнтовні відповіді: 1) ротова порожнина, глотка, стравохід, шлунок, тонка кишка, товста кишка (*органи травного каналу*); 2) внутрішньоклітинне, порожнинне, мембранне, пристінкове / контактне (*види травлення*); 3) секреторна, моторно-евакуаторна /

рухова, всмоктувальна, екскреторна (видільна), інкреторна, захисна, рецепторна (аналізаторна) (функції травної системи); 4) слинні залози, підшлункова залоза, печінка (залози); 5) соляна кислота, хлориди, фосфати, сульфати, карбонати натрію, калію, кальцію (компоненти шлункового соку); 6) білки, муцин (слиз), лізоцим, ферменти (ензими), пепсин, продукти метаболізму (органічні сполуки); 7) ротова порожнина, стравохід, слинні залози, шлунок, підшлункова залоза, товстий кишечник, тонкий кишечник, пряма кишка, апендикс, дванадцятипала кишка, жовчний міхур, печінка (система травлення людини); 8) вісцеральний біль, соматичний біль, періодичний біль, діарея, здуття живота, печія, блювання, утруднене дихання (симптоми захворювань органів травлення); 9) гастрит, гепатит, гострий панкреатит, хронічний панкреатит, ентероколіт, жовчнокам'яна хвороба, холецистит, цироз печінки, хвороба Крона (захворювання органів травлення).

Зразки «термінологічних хмар слів».

6. Напишіть орфоепічний термінологічний диктант.

Перепишіть слова. Поставте наголоси.

Слова для орфоепічного термінологічного диктанту: система травлення, язик, шлунок, слина, ротова порожнина, глотка, гепатит, діарея, стравохід, тонка кишка, гастрит, ротоглотка, ендокринні клітини, апендикс, печінка, жовчний міхур, харчування, спастичний біль.

7. Напишіть слова на певну літеру алфавіту, щоб вони співвідносилися з такими тематичними групами: «Система травлення», «Симптоми захворювань органів травлення», «Симптоми гострих отруєнь із ураженням шлунково-кишкового тракту», «Скарги хворих», «Фахівці в галузі лікувальної справи», «Ліки, медичні препарати, медичні прилади, медичні інструменти».

8. Запишіть неримований вірш (сінквейн) до слів «панкреатин», «фестал», «інфекція», «шлунок», «травлення», «діарея», «блювання», «нудота», використовуючи «алгоритмічну хмару» для його створення: іменник (тема) → два прикметники (означення теми) → три дієслова (активність, дієвість пов'язана з темою) → фраза з чотирьох слів (розуміння теми / ставлення до неї) → слово-висновок (іменник).

Орієнтовні відповіді. Панкреатин. 1. Таблетки. 2. Кишкорозчинні, ферментні. 3. Полегшує, компенсує, знижує. 4. Засіб, що покращує травлення. 5. Препарат.

Фестал. 1. Драже. 2. Білі, блискучі. 3. Не всмоктується, нормалізує, збільшує. 4. Сприяє засвоєнню жиророзчинних вітамінів. 5. Ліки.

Інфекція. 1. Зараження. 2. небезпечна, безсимптомна. 3. Проникає, поширюється, взаємодіє. 4. Патологічні, адаптаційно-приспосувальні / репаративні реакції організму. 5. Захворювання / проникнення.

Шлунок. 1. Орган. 2. Непарний, порожнистий. 3. Розташований, функціонує, складається. 4. Розширений відділ травного каналу. 5. Складає.

Травлення. 1. Процес. 2. Внутрішньоклітинне, мембранне. 3. Переварювати, абсорбувати, перетравлювати. 4. Забезпечує розщеплення складних речовин. 5. Перетворення.

Діарея. 1. Стан. 2. Хронічна, водяна. 3. Виникає, розвивається, призводить. 4. Харчове отруєння – причин проносу. 5. Симптом.

Блювання. 1. Дія. 2. Психогенне, криваве. 3. Спостерігається, повторюється, лікується. 4. Є захисним фізіологічним актом. 5. Викидання.

Нудота. 1. Відчуття. 2. Постійна, обтяжлива. 3. Супроводжується, буває, з'являється. 4. Це симптом якогось захворювання / Реакція організму на калорійну їжу. 5. Слабкість.

Виконуючи вправи на ідентифікацію та диференціацію лексико-термінологічних одиниць, студенти аналізують великий обсяг інформації, виокремлюючи основні ознаки понять, формулюють стислі висновки, синтезують медичну інформацію, поповнюють активний та пасивний словниковий запас термінологічною лексикою.

3. Система вправ як категорія методики формування вмінь діалогічного мовлення та монологічного висловлювання іноземних студентів-медиків у навчально-професійній сфері: практичний аспект

Представимо систему вправ для формування вмінь діалогічного мовлення та продукування монологічних висловлювань у навчально-професійній сфері.

1. До виділених слів поставте запитання. Запишіть мікромонологи / мікродіалоги.

Процес *перетравлення* їжі може тривати від двох до п'яти днів. Процес травлення починається *в роті*, де їжа пережовується. У *слині* міститься *фермент*, що розщеплює крохмаль у їжі. Підшлункова залоза *виробляє* травний сік, що містить ферменти, які розщеплюють вуглеводи, жири та білки. Я відчуваю біль *у животі*, що посилюється під час ковтання та дихання. Препарати для покращення травлення: *панкреатин, фестал, креон, мезим форте*. Перші ознаки, що вказують на проблеми з травним трактом мають такі *симптоми*: зменшення / збільшення ваги, здуття живота, печія, діарея, нетримання сечі, відчуття болю під час ковтання, біль у животі, нудота, блювання, кровотеча. Гастрит лікують *медикаментозно*. Захворювання шлунково-кишкового тракту (*гастрит, підвищена кислотність шлункового соку, жовчнокам'яна хвороба, виразкова хвороба, холецистит, виразка дванадцятипалої кишки*) – одна з причин виникнення печії. *Гастроентеролог лікує* захворювання кишківника, органів, що забезпечують функціонування травної системи (*шлунок, підшлункова залоза, печінка, жовчний міхур*). *Дистрес* може спричинити розвиток функціональних порушень травної системи. Терапевт *запитує*, які ліки *приймав* пацієнт. *Кислий присмак у роті, печія, біль у ділянці шлунку, відчуття важкості, переповнення шлунку, здуття живота, поганий запах із рота, нудота,*

блювання, втрата апетиту – це симптоми гастриту. Хворий *скаржиться* на діарею.

2. Орієнтуючись на заголовок тексту (*«Як токсичні речовини потрапляють в організм?»* / *«Профілактика гострих кишкових інфекцій рятує життя»*, *«Як харчуватися правильно?»*), запишіть речення за опорними схемами, що сприяли б розумінню його змісту.

Опорна схема (1) для розгортання текстової інформації:

1) шлунково-кишковий тракт → під час їжі / контакту отруйними речовинами зі слизовою оболонкою рота → ліки, мийні засоби, пестициди, гриби, рослини, інші хімічні речовини; 2) дихальні шляхи → вдихання отруйних газів, парів, аерозолів → чадний газ, окис азоту, пари хлору, аміаку, клею, барвників, органічних розчинників; 3) шкіра та слизові оболонки → потрапляння на шкіру, в очі → отруйні речовини у вигляді рідини, аерозолу → розчинники, пестициди; 4) ін'єкції → укуси комах, тварин / змій, → ін'єкційне введення ліків / наркотичних речовин.

Опорна схема (2) для розгортання текстової інформації: правила особистої гігієни → гігієна рук → чистий індивідуальний посуд → сирі та готові до вживання харчові продукти окремо зберігати й готувати → продукти добре прожарювати / проварювати → під час зберігання харчових продуктів дотримуватися температурного режиму → безпечна та перевірена вода → охолоджена кип'ячена вода → мити / обдавати окропом дитячий посуд та іграшки → обдавати окропом фрукти й овочі → не вживати продукти з вичерпаним терміном придатності → використовувати чисту упаковку під час транспортування / зберігання харчових продуктів → не купатися в непроточних водоймах → уникати контактів із особами, у яких інфекційні захворювання → своєчасно звертатися за медичною допомогою в разі появи симптомів захворювання.

Опорна схема (3) для розгортання текстової інформації: корисне харчування → вживайте свіжі овочі під час кожного прийому їжі → споживайте корисні жири (рослинну олію) → обмежте споживання вершкового масла, жирного м'яса → надайте перевагу риби, м'ясу птиці, молочним продуктам → їжте тричі на день → для перекусів обирайте фрукти, ягоди, горіхи, цільні злаки → обмежте вживання цукру, меду, солодких напоїв → вживайте достатню кількість рідини → вживайте природню воду.

3. Складіть пам'ятку для пацієнта з аутоімунним гепатитом / диспенсією за таким алгоритмом: визначення терміна «аутоімунний гепатит» / «диспенсія» → симптоми захворювання → причини звернення до лікаря → ускладнення під час захворювання →

рекомендації щодо лікування захворювання → особливості харчування → спосіб життя.

4. Складіть алгоритм дій у разі підозри на кишкову інфекцію / у випадку нудоти / блювання. Складіть діалог за цим алгоритмом.

Орієнтовний алгоритм дій «Підозра на кишкову інфекцію». Запобігайте зневоднення, втрати організмом солей: 1) слідкуйте за водно-сольовим балансом: пийте багато води / спеціальних розчинів для регідратації → це допоможе організму відновити те, що він швидко втрачає через блювання та діарею; 2) приймайте ентеросорбенти: препарати, що виводять із організму токсини; 3) застосовуйте жарознижувальні препарати, якщо у Вас висока температура тіла; 4) дотримуйтеся дієти (не їжте смажені та гострі продукти); 5) відпочивайте.

Орієнтовний алгоритм дій у випадку нудоти / блювання. 1) Скоригувати можливі порушення водно-електролітного обміну → 2) визначити причину нудоти / блювання → 3) розпочати етіотропне лікування 4) застосувати симптоматичне лікування, якщо це необхідно.

5. Вас, як пацієнта закладу охорони здоров'я, цікавить інформація про здорове харчування. Напишіть список запитань, на які Ви хотіли б отримати відповіді від лікаря. Створіть мікродіалоги.

Орієнтовні запитання. Які продукти харчування викликають печію? Яка порція солодкого безпечна для дитячого організму? Які солодощі можна вважати корисними? Який оптимальний режим харчування? Яку краще вживати каву: з / без домішок? Скільки разів на добу можна вживати каву? Які продукти харчування покращують травлення? Які продукти покращують роботу кишківника? Які продукти сприяють роботі шлунку? Які продукти необхідно увести до раціону літньої людини? Як харчуватися взимку? Чи корисні заморожені овочі та фрукти? Яка користь фруктового соку? Чи потрібно обмежувати глютен та лактозу в раціоні людини? Які спеції завдають шкоду організму, а які є корисними? Яку рослинну олію порадите використовувати для салатів: соняшникову / оливкову / кукурудзяну? Чи корисна пальмова олія? Як правильно харчуватися під час тренувань? Які продукти знижують рівень холестерину в крові? Чи можна щодня їсти горіхи? Чи потрібно запивати їжу? Що таке суперфуди? Що корисніше для організму: суперфуди / збалансоване харчування? Які продукти становлять ризик харчового отруєння? Як покращити раціон, щоб знизити ризики появи тривожності й депресії під час війни? Чи є протипоказання до вживання базиліку?

6. Трансформуйте лінгводидактичні матеріали в діалогічні єдності для моделювання професійно-комунікативних ситуацій за такими моделями: «лікар ↔ пацієнт», «лікар ↔ родичі пацієнта», «лікар ↔ колеги». Виконуйте роботу в парах.

Лінгводидактичні матеріали для моделювання діалога-розпитування: 1) *симптоми харчового отруєння:* нудота, інтоксикація організму, блювання, діарея (пронос), зневоднення, розлади травлення, біль у животі, спастичний біль, гарячка; 2) *зневоднення організму:* відчуття спраги, сухість у роті, сухі слизові оболонки, суха шкіра, відсутність поту, запаморочення під час різкого руху тіла, небагато сечі, сеча темного кольору з різким неприємним запахом; 3) *симптоми гастриту:* порушення апетиту, зниження маси тіла, неприємний запах із рота, нудота, відрижка, блювання, щемлячий / пекучий біль у шлунку під час / після їжі, відчуття важкості в шлунку, здуття живота, білий наліт на язичку, підвищена стомлюваність, діарея; 4) *симптоми ботулізму:* порушення зору (не може читати текст, але добре бачить предмети), сухість у роті, важко говорити (тихий, гугнявий голос), підвищена стомлюваність, м'язова слабкість, запаморочення, ознаки ураження травної системи (нудота, блювання, зменшення випорожнень), стадія парезу кишечника (здуття живота, закріп), ураження м'язів шиї та кінцівок; 5) *симптоми ротавірусної інфекції:* зневоднення (сухість у роті, сухість слизових оболонок), плач без сліз, зменшення частоти сечовипускання, блювання, діарея понад добу, температуру понад 39°C, ознаки перевтоми, біль, кволість, незвична сонливість.

7. Доповніть діалоги запитаннями / відповідями (таблиця 1). Змодельуйте професійно-комунікативні ситуації.

Завдання до діалогу 1. Ініціатива запитувати належить одному студенту / двом студентам.

Завдання до діалогу 2. На фліпчарті в нехронологічній послідовності приклеєні стікери (жовтого кольору) із написом реплік-запитань лікаря. Студенти читають запитання, щоб зрозуміти, про яке захворювання йтиметься, обирають собі один стікер, а на іншому (блакитного кольору) – записують репліку-відповідь пацієнта. Необхідно запитання та відповіді розмістити в такій послідовності, щоб вони становили синтаксичну єдність.

Вихідні дані для виконання вправи

Діалог 1	Діалог 2
.....	Що у Вас болить?
Біль у верхній частині живота.
.....	У якій ділянці у вас біль?
Переважно біль локалізується в лівому підребер'ї.
.....	У Вас болить живіт?
Біль посилюється протягом 15–25 хвилин після прийому їжі.
.....	З якого симптому почалася хвороба?
Так, я їв жирну та гостру їжу.
.....	Що викликає погіршення / покращання самопочуття?
Пив ром та кока-колу.
.....	Де локалізується біль?
Біль віддає в обидві половини попереку.
.....	У Вас пульсуючий / локалізуючий / нападоподібний біль?
Біль зменшився тоді, коли я приклав пляшку з холодною водою на ліве підребер'я.
.....	Чи раніше були у Вас подібні больові відчуття?
Ні, не голодував.
.....	Яка у Вас температура?
Біль не супроводжується блюванням.
.....	У Вас є нудота?
Біль супроводжується печією.
.....	Чи супроводжується біль блюванням / присмаком металу в роті?
Порушено випорожнення.
.....	У Вас є пронос?
Я правильно зрозумів, що в мене хронічний панкреатит?
.....	Що Ви їли ввечері?
Біль зменшується тоді, коли я приймаю ліки.
	Можливо, Ви знаєте чим отруїлися?

	Я правильно розумію, що Ви отруїлися грибами?.....

8. Ознайомтеся із симптомами захворювань (таблиця 2).

Інструкція для виконання завдання. Студент розповідає, що турбує пацієнта, одногрупники називають захворювання за симптомами.

Наприклад: *У пацієнта поганий апетит, зменшилася вага тіла. Його турбує ниючий біль, відчуття важкості в правому підребер'ї та верхній ділянці живота. У роті відчуває гіркий присмак і сухість. У хворого збільшилися розміри печінки та селезінки (цироз печінки).*

Вихідні дані для виконання вправи

Захворювання органів травлення	Симптоми
Гастрит	Кислий присмак у роті, печія, біль у ділянці шлунку, відчуття важкості, переповнення шлунку, здуття живота, гикавка, відрижка повітрям, поганий запах із рота, нудота, блювання, втрата апетиту.
Гепатит	Слабкість, швидка втомлюваність, роздратування / апатія, розлади шлунково-кишкового тракту (нудота, блювання, біль у животі, діарея, потемніння сечі, знебарвлення калу), пожовтіння шкіри, слизових оболонок та склер, підвищена температура.
Панкреатит	Біль у верхній ділянці живота й лівій частині підребер'я. Характер болю: оперізуючий, нападаподібний / постійний. Біль іррадіює в ділянку серця. Здуття живота, печія, нудота, блювання.
Ентероколіт	Гострий біль у животі. Нудота, блювання, метеоризм. Язик має наліт. Зниження апетиту, схуднення. Головний біль, висока температура, слабкість, ниючий біль у м'язах.
Жовчнокам'яна хвороба	Біль у животі, що віддає в праве підребер'я / епігастральну ділянку. Поширення болю в спину, під праву лопатку, плече. Нудота, блювання. Стійка непереносимість жирної їжі.
Холецистит	Нудота, блювання, відрижка, підвищена температура. Нападаподібний біль у верхній (правій) ділянці живота / у правому підребер'ї. Больові відчуття, коли торкаються живота. Дискомфорт після прийому жирної їжі, газованих напоїв. Гіркота в роті. Свербіж шкіри. Слабкість. Головний біль.
Цироз печінки	Зниження апетиту, втрата ваги. Слабкість. Ниючий біль, відчуття важкості в правому підребер'ї та верхній ділянці живота. Збільшення розмірів печінки та селезінки. Гіркий присмак, сухість у роті (уранці).

9. Сформулюйте відкриті та закриті запитання для діалогу-розпитування щодо медичного застосування такого лікарського засобу, як оmez (omez). Складіть діалог.

Орієнтовні запитання для діалогу-розпитування. З якою метою лікар призначає пацієнтам оmez? Я правильно розумію, що оmez призначається для лікування / профілактики рецидивів виразки дванадцятипалої кишки / доброякісної виразки шлунку? Чи призначається оmez для профілактики виразки шлунку / дванадцятипалої кишки, викликаної застосуванням нестероїдних

протизапальних засобів пацієнтами категорії ризику? Як правильно приймати омез: до / під час / після прийому їжі? Скільки разів упродовж дня приймають омез? Яке дозування омезу для пацієнта з порушенням функцій нирок / печінки? Чи потребує коригування дозування омезу для літньої людини? Чи можна приймати омез натщент? Чи потрібно розжовувати / розламувати капсулу омезу? Як діяти пацієнту, якщо утруднюється ковтання омезу? Чи можна розмішати омез у фруктовому соці / яблучному пюре / негазованій воді для прийому малюка? Чим можна запивати омез? Які побічні реакції можуть виникати від прийому омезу? Як діятимете, якщо відчуєте такі побічні реакції: абдомінальний біль / стоматит / кандидоз шлунково-кишкового тракту / мікроскопічний коліт / діарея / здуття живота? Які Ваші дії, якщо вчасно не прийняли медичний препарат? Чи можна приймати омез, якщо у Вас порушений серцевий ритм? Чи має омез антибактеріальну дію? Як довго можна приймати омез? Який термін зберігання препарату? Які умови зберігання омезу?

10. Ви працюєте в закладі охорони здоров'я. Підготуйте доповідь до наради «Домедична допомога постраждалим при підозрі на гостре отруєння невідомою речовиною не медичними працівниками». Скористайтеся тезамаи, що визначають смислові зв'язки доповіді. Запишіть текст доповіді.

Довідка для студента. Тези – коротко сформульовані основні положення доповіді.

Тези. 1. Переконайтеся у відсутності небезпеки.

2. Огляньте місце події.

Неприємний різкий запах, полум'я, дим, відкриті / перекинуті ємності, ємності з-під ліків та алкогольних напоїв, відкрита аптечка, використані шприци можуть свідчити про гостре отруєння.

3. Уточніть, що приймав постраждалий та в якій кількості.

4. Огляньте постраждалого. Визначте, чи він у свідомості, чи є в нього дихання.

5. Викликайте бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги.

6. У разі відсутності дихання проведіть серцево-легеневу реанімацію.

7. Постраждалий без свідомості, у нього нормальне дихання. Встановіть стабільне положення тіла пацієнта. Спостерігайте за постраждалим до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги.

8. Постраждалий у свідомості. Отруту прийняв перорально. Промивайте шлунок.

9. Промитий шлунок. Простежте, щоб постраждалий прийняв ентеросорбент (атоксіл / сорбекс ультра / активоване вугілля / силікс) та проносні препарати (піколакс / дуфалак / сенадексин / бісакодил).

10. Отруєння речовиною, припікаючої дії (бензином). Порухення / відсутність свідомості. Не викликають блювоту.

11. Отруйна речовина потрапила в очі / на шкіру. Промийте уражену ділянку чистою, холодною водою.

Накладіть стерильну пов'язку на місце хімічного опіку.

Забезпечте постійний нагляд за постраждалим до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги.

12. Погіршення стану постраждалого до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги. Повторно зателефонуйте диспетчеру екстреної медичної допомоги.

ВИСНОВКИ

Навчально-методичні матеріали апробовані в практичному застосуванні на занятті з іноземної мови за професійним спрямуванням (української) під час вивчення теми «Діалог-розпитування щодо системи травлення» іноземними студентами спеціальності 222 «Медицина» (галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»). Для активізації розумової діяльності майбутніх фахівців створено авторську систему вправ (підсистема 1, підсистема 2) з метою вивчення активної лексики навчальної теми для свідомого використання в мовній практиці – навчально-професійній сфері, удосконалення й розвитку вмінь діалогічного мовлення та продукування монологічного висловлювання, що умовно відтворювали професійно-комунікативні ситуації. У процесі виконання практичних завдань студент співпрацює з викладачем / однокласниками, визначається їхній рівень володіння діалогічним мовленням відповідно до набутого комунікативного досвіду та отриманих термінологічних та тематичних фахових знань, а також рівень володіння прийомами розумової діяльності (формулювання понять, спростування, зіставлення, порівняння, систематизація, узагальнення, виділення головного, аргументація, доведення, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, складання алгоритму, робота за аналогією, висування гіпотези, моделювання тощо).

Структура й зміст системи вправ (підсистема 1, підсистема 2) зумовлені дидактичним матеріалом, що опрацьовується під час вивчення теми «Діалог-розпитування щодо системи травлення». У змісті вправ (підсистема 1) представлено активний та рецептивний мінімум термінологічних одиниць для засвоєння, що має відбуватися з опорою на такі когнітивні процеси, як сприйняття, увага, уява,

пам'ять та мислення. У стислому змісті вправ (підсистема 2) репрезентовано комунікативні ситуації, пов'язані з майбутньою професійною діяльністю фахівців галузі охорони здоров'я.

АНОТАЦІЯ

У статті акцентовано на понятійному апараті дослідження («вправи», «система вправ», «система вправ із української мови»), на структурних компонентах вправ, що використовуються на заняттях із філологічних дисциплін. Зазначені основні дидактичні вимоги до системи вправ, етапи навчання діалогічного мовлення (презентація матеріалів, практика сформованих умінь і навичок, творча самостійна робота), визначені вміння діалогічного мовлення.

Репрезентовано навчально-методичне забезпечення до заняття «Діалог-розпитування щодо системи травлення» з іноземної мови за професійним спрямуванням (української), що вивчають іноземні студенти спеціальності 222 «Медицина» (галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»).

У процесі формування активного вакабуляру іноземні студенти-медики виконували вправи на ідентифікацію та диференціацію лексико-термінологічних одиниць (пояснювали лексичне значення медичного терміна, створювали «термінологічні хмари слів», термінологічний сінквей, доповнювали термінами фаховий контент, співвідносили медичні терміни та дефініції, встановлювали логіко-лексичні термінологічні зв'язки, писали орфоепічний термінологічний диктант, записували слова на одну з літер алфавіту відповідно до фахової тематичної групи), що сприяє свідомому їх використанню в мовній практиці – навчально-професійній сфері.

Для вдосконалення й розвитку умінь діалогічного мовлення та продукування монологічного висловлювання іноземні студенти-медики виконували такі вправи: 1) формулювали евентуальні варіанти запитань / відповіді відповідно до реплік-відповідей пацієнта / реплік-питань лікаря та відкриті та закриті запитання для діалогу-розпитування щодо медичного застосування лікарських засобів; 2) ставили запитання й конструювали відповіді на них; 3) відтворювали ситуативні висловлювання професійного спрямування на основі тез / опорних схем / алгоритмів; 4) моделювали ситуативні діалоги (мікродіалоги, діалоги-розпитування) та мікромонологи фахової тематики; 5) створювали пам'ятки для пацієнтів з аутоімунним гепатитом / диспенсією та алгоритм дій у разі нудоти / блювання / підозри на кишкову інфекцію; 6) трансформували лінгводидактичні матеріали в діалогічні єдності для моделювання професійно-комунікативних ситуацій за моделями (лікар ↔ пацієнт,

лікар ↔ родичі пацієнта, лікар ↔ колеги); 7) продукували тематично пов'язані інформаційні одиниці в мікромонолозі; 8) писали доповідь до наради «Домедична допомога постраждалим при підозрі на гостре отруєння невідомою речовиною не медичним працівникам».

Зміст заняття та авторська система вправ (підсистема 1, підсистема 2) сприяє успішному засвоєнню фахової термінології, удосконаленню й розвитку вмій діалогічного мовлення та продукування монологічного висловлювання, спонукає іноземних студентів медичного факультету англomовної форми навчання до самостійного й логічного осмислення навчального матеріалу. Апробація описаної системи роботи підтвердила її ефективність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авраменко Н. О. Підготовка майбутніх лікарів-іноземців до оволодіння професійною термінологією у медичних закладах вищої освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04, Хмельницький, 2019. 354 с.

2. Березовська-Савчук Н., Цоуфал Л. Лінгводидактичні засади формування комунікативної компетентності у процесі вивчення української мови професійного спілкування. *Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Кривий Ріг, 2019. Вип. 201. С. 157–170. DOI: <https://doi.org/10.31812/filstd.v20i0.3701>

3. Бредихина И. А. Методика преподавания иностранных языков : обучение основным видам речевой деятельности : учебное пособие. Екатеринбург, 2018. 104 с.

4. Гирич З. И. Теория и методика формирования коммуникативной компетенции иностранных тюркоязычных студентов инженерного профиля в процессе обучения русскому языку : дис. ... доктора пед. наук. Херсон, 2016. 503 с.

5. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ, 1997. 376 с.

6. Долгопол О. О. Формування комунікативної компетентності в іноземних студентів, які навчаються за спеціальністю «Архітектура». *Інноваційні ініціативи організації навчання іноземних здобувачів вищої освіти* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Харків, 2020. С. 45–47.

7. Дроздова І. П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ : монографія. Харків : ХНАМГ, 2010. 320 с.

8. Дроздова І. П. Система вправ із розвитку професійного мовлення студентів вищих навчальних закладів нефілологічного

профілю. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*. Тернопіль, 2012. № 1. С. 72–78.

9. Колядко С. В. Система упражнень, направленная на овладение специальной лексикой французского языка студентами неязыковых вузов (на примере подязыка «Реклама»). *Педагогическое мастерство : IV Международная научная конференция*. Москва, 2014. Т. 2. С. 231–234.

10. Лопатич Р. В. Система вправ для розвитку логічної культури на заняттях іноземної мови. *Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Кривий Ріг, 2015. Вип. 12. С. 270–277.

11. Мисик О. А. Вивчення теми «Відділення лікарні» у закладах вищої медичної освіти : комунікативний підхід. *Інноваційні ініціативи організації навчання іноземних здобувачів вищої освіти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Харків, 2020. С. 85–88.

12. Науменко Н. В. Особливості навчання діалогічного мовлення студентів-першокурсників нефілологічних вишів. *Наукові записки Національного університету «Острозька Академія». Серія «Філологія»*. Острог, 2018. Вип. 2 (70). С. 174–178.

13. Остраус Ю. М. Педагогічні умови формування професійно-комунікативної культури майбутніх сімейних лікарів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2020. 366 с.

14. Палихата Е. Я. Діалог в усномовленневому спілкуванні. *Мандрівець*. 2000. № 1. С. 71–77.

15. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах : модульний курс : посібник для студентів педагогічних університетів та інститутів / М. І. Пентилюк та ін. Київ, 2011. 366 с.

16. Серова Т. С., Чайникова Г. Р. Система упражнень для развития лексической компетенции. *Педагогическое образование в России*. 2013. №6. С. 91–97.

17. Сосенко Э. Ю. Коммуникативные подготовительные упражнения. М. : Русский язык, 1979. 136 с.

18. Стефанишин К. Л. Практичне заняття як основна форма навчального процесу з дисципліни «Українська мова як іноземна» у медичних ЗВО. *Мовна комунікація : наука, культура, медицина : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Тернопіль, 4–5 червня 2020 р.)*. Тернопіль, 2020. С. 95–97.

19. Субота Л. А. Система формування комунікативної компетентності іноземних студентів фармацевтичних

спеціальностей у процесі навчання української і російської мови : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02. Херсон, 2019. 496 с.

20. Тамозька І. В. Система вправ для формування професійно-комунікативної компетентності іноземних студентів медичних спеціальностей ЗВО. *Витоки педагогічної майстерності*. Полтава, 2021. Вип. 27. С. 221–227. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.27.247119>

21. Тамозька І. В. Формування навичок і прийомів мислення. Види, форми, прийоми розумової діяльності. Основні закони риторики : навчально-методичні матеріали до теми з української мови (за професійним спрямуванням). *New horizons of philological science : collective monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2021. С. 297–324. DOI : <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-143-5-11>

22. Фролова Т. П. Комплекс упражнений в обучении иноязычной диалогической речевой деятельности на основе профессионально-ориентированной информации. *Вестник Костромского государственного университета имени Н. А. Некрасова*. Кострома, 2016. №2. Т. 22. С. 191–196.

23. Черноватий Л. М. Система вправ і завдань для навчання абзацно-фразового усного послідовного перекладу. *Нова філологія*. Запоріжжя, 2017. № 71. С. 147–154.

24. Черноватий Л. М. Система вправ і завдань як категорія методики навчання перекладу. *Іноземні мови*. Київ, 2018. № 2. С. 19–26.

25. Шатилов С. Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе : учебное пособие для студентов педагогических институтов. М. : Просвещение, 1986. 223 с.

26. Шеремета Л. П. Діалогічне мовлення як елемент формування іншомовної комунікативної компетентності. *Мовна комунікація : наука, культура, медицина* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Тернопіль, 4–5 червня 2020 р.). Тернопіль, 2020. С. 97–99.

27. Щукин А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь. М. : Астрель, 2006. 750 с.

Information about the author:

Tamozhska Iryna Volodymyrivna,

Doctor of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Language Training 1,

V. N. Karazin Kharkiv National University

4, Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine